

Мухай Анастасія Андріївна
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
юридичний факультет,
здобувач вищої освіти*

Науковий керівник:
Наливайко Лариса Романівна
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
професор кафедри
загальноправових дисциплін,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАТУСУ ОМБУДСМЕНА З ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ

Нині, в умовах соціально-економічної кризи в Україні значно знизився рівень життя громадян. Діти як соціальна група, яка є вразливою до негативних змін в економіці, нині виявилися незахищеними та неготовими протистояти суворим реаліям. Звісно, протягом останніх десяти років відбулися зміни у механізмі забезпечення прав дитини. Очевидно, що механізм захисту прав дітей опосередковано сприяє захисту прав дитини. Провідне місце в утвердженні та реалізації заходів щодо захисту прав дитини належить омбудсмену з прав дитини в Україні.

Термін «омбудсмен» – посадова особа (представник парламенту), яка контролює діяльність органів влади у сфері дотримання основоположних прав індивідів [4, с. 9]. Інститут омбудсмена вперше виник у 1809 році у Швеції, коли парламент Швеції прийняв закон, за яким парламент мав обрати уповноважену особу, яка буде контролювати дотримання законодавства у сфері забезпечення та захисту прав людини. Зауважимо, що омбудсмени з прав дитини виникли пізніше, ніж омбудсмени з прав людини. Перший Уповноважений з прав та інтересів дитини з'явився на початку ХХ ст. у Норвегії. Логічним завершенням становлення інституту Уповноваженого слід вважати прийняття «Акту про Омбудсмена у справах дітей у Норвегії», який регламентував правовий статус та сферу діяльності Уповноваженого з інтересів та прав дитини.

Отже, омбудсмен у справах дітей – допоміжний орган, який займається захистом та відновленням порушених прав дитини. На початку 90-х років ХХ ст. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) займався розробкою концепції створення інституту омбудсмена з прав дитини та запропонував термін «незалежні інституції, що займаються захистом прав дітей», підкресливши цим розмаїття орга-

нізацій, які можуть займатися захистом прав дітей. Відповідно до запропонованої концепції захистом прав дітей та представленням їх інтересів можуть займатися вузькопрофільні організації та установи, діяльність яких спрямована на задоволенні потреб неповнолітніх [2, с. 75]. Аналізуючи міжнародний досвід, слід зауважити, що виокремлюють чотири моделі, за якими створюються інституту омбудсмена з прав дитини. Уповноважені з прав дитини першої групи запроваджуються спеціальними нормативно-правовими актами, які приймаються парламентом (Норвегія, Перу, Швеція). Стосовно другої групи, то інститут омбудсмена створюється на підставі законодавства про охорону дитинства та дотримання прав дитини (Нова Зеландія). Омбудсмени третьої групи функціонують у системі органів державної влади (Іспанія, Данія), четвертої групи – діють у складі міжнародних неурядових організацій.

Питання створення посади Уповноваженого з прав дітей порушувалося неодноразова за роки незалежності України. Україна, ратифікувавши Конвенцію ООН про права дитини у 1991 р., взяла на себе зобов'язання, що ґрунтуються на таких принципах: відсутність дискримінації, повага до інтересів дитини, підтримка дітей та залучення їх до суспільного життя.

За результатами Національної доповіді про реалізацію положень Конвенції ООН про права дитини, яку Україна представила в січні 2011 р., Комітет ООН з прав дитини вніс 95 зауважень і рекомендацій щодо політики у сфері забезпечення прав дитини. У змісті зауважень підкреслено, що Комітет рекомендує Україні як соціальній та правовій державі створити посаду Уповноваженого з прав дитини. Згідно з «Положенням про Уповноваженого Президента України з прав дитини» від 11 серпня 2011 року № 811/2011 Уповноважений Президента України з прав дитини забезпечує здійснення Президентом України конституційних повноважень щодо забезпечення додержання конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері [3]. Відповідно до «Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини» до основних завдань Уповноваженого належить: 1) перевірка дотримання прав дитини та виконання міжнародних зобов'язань щодо припинення порушень прав дитини; 2) підготовка пропозицій щодо підготовки законопроектів, що стосуються захисту та відновлення порушених прав дітей; 3) інформування населення України щодо прав та інтересів дітей.

Для забезпечення діяльності омбудсмена та підвищення ефективності був створений підрозділ Адміністрації Президента України, який виступає як допоміжний механізм при реалізації омбудсменом свої повноважень. Окрім цього, була створена консультативна рада – орган, що надає консультативну допомогу з питань прав дитини. Інститут Уповноваженого з початку своєї діяльності активно співпрацює з Європейською мережею омбудсменів з прав дітей European Network of Ombudspersons for Children. Зазначимо, що Україна стала членом Європейської мережі омбудсменів з прав дітей [1, с. 119].

Попри ефективне співробітництво омбудсмена з прав дитини з держав-

ними органами та громадськими об'єднаннями існує низка прогалин у його діяльності. Правники вважають, що для більш ефективного функціонування інституту омбудсмена з прав дитини необхідно на законодавчому рівні закріпити його взаємодію з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, адже порушення прав дитини одночасно є і порушенням прав людини. Це співробітництво дозволить викоринити причини, що сприяють порушенню прав дитини. Прогалиною у діяльності омбудсмена є те, що він не може звертатися до Конституційного Суду України щодо дослідження відповідності певного нормативно-правового акту з Конституцією України. Омбудсмен також не наділений процесуальними повноваженнями, що також перешкоджає його скоординованій діяльності.

Ще однією проблемою у діяльності омбудсмена з прав дитини є те, що населення не знає про діяльність Уповноваженого з прав дитини. Лише 50 % населення знає про існування омбудсмена з прав дитини. Подібне свідчить про те, що рівень поширення інформації серед населення про діяльність омбудсмена є недостатнім. Розв'язати цю проблему можна шляхом поширення серед учнів шкіл та студентів інформації про функціонування інституту омбудсмена з прав дитини в Україні.

Попри це, можемо констатувати, що певні позитивні зрушення все ж таки є: створили інституцію, що займається аналізом та акумуляцією звернень громадян, що стосуються порушення прав дітей. В період з 2013 р. по 2017 р. до Уповноваженого Президента України з прав дитини надійшло більш ніж 10000 звернень від громадян та організацій. Омбудсмен особисто приймає громадян не лише в Києві, а й у 23 регіонах нашої держави. Стосовно тематики звернень громадян, то це питання, що стосуються захисту майнових прав дітей, скарги на роботу місцевої влади щодо дітей-сиріт, дітей із багатодітних сімей, забезпечення хворих дітей медикаментами, захист дітей від насильства з боку батьків.

Отже, омбудсмен з прав дитини – ключова фігура, яка займається захистом прав дітей, відновленням порушених прав та координацією питань, що стосуються дітей та їх становища у суспільстві. Для повноцінного функціонування інституту омбудсмена з прав дитини необхідно внести зміни до чинного законодавства, посилити взаємодію Уповноваженого Президента України з прав дитини з Уповноваженим з прав людини та громадськими організаціями, створити інститут регіональних омбудсменів, які зможуть на регіональному рівні займатися проблемними питаннями, що стосуються прав дитини. Зазначимо, що необхідно на законодавчому рівні визначити основні критерії ефективності щодо діяльності Уповноваженого Президента України з прав дитини.

Бібліографічні посилання:

1. Лабенська Л. Л., Савич В. О. Права дитини: сучасний стан забезпечення та реалізації в Україні. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 118-122.
2. Лесько Н. М. Загальна характеристика правового статусу уповноваженого Президента України з прав дитини. *Вісник Національного університету «Львівська політех-*

ніка». 2015. № 827. С. 74-78.

3. Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини : Указ Президента України від 11 сер. 2011 р. № 811. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/811/2011#Text>.

4. Широ С. В. Права ребенка: необходимость внедрения новых механизмов защиты : монография. Москва : Мурманск, 2009. 168 с.

Шебет Уляна Романівна
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
юридичний факультет,
здобувач вищої освіти*

Науковий керівник:
Наливайко Лариса Романівна
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
професор кафедри
загальноправових дисциплін,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

РОЛЬ ОРГАНУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ УКРАЇНИ У ПИТАННЯХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Побудова і забезпечення дієвого функціонуючого механізму захисту прав і свобод людини та громадянина залишаються пріоритетними завданнями держави. Сьогодні Україна будує власний механізм захисту прав людини, аналізуючи свій історичний досвід конституційно-правової практики, беручи до уваги як національні особливості, так і використовуючи відповідний досвід інших країн (особливо близьких нам в правовому чи навіть історичному, ментальному розумінні). В цьому, на нашу думку, визначається особливість даного процесу, в якому важливу роль відведено органам, до функцій яких належить захист прав і свобод людини та громадянина, – це органи конституційної юстиції, судова система, омбудсман тощо.

Найвищу юридичну силу має Конституція, а основною юридичною гарантією прав і свобод людини є їх судовий захист. Оскільки передусім в Конституції України закладені фундаментальні гарантії захисту прав і свобод людини в країні, то особлива роль тут відведена органам конституційної юрисдикції. Здійснення централізованого конституційного контролю спеціальним судовим органом, який не входить до системи судів загальної юрисдикції, свідчить про запровадження в Україні європейської моделі конституцій-